

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

КАРБАШЕВСЬКА Оксана Василівна

УДК 398:82-144 (477) + (410)

**НАРОДНА БАЛАДА
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКИХ
ФОЛЬКЛОРНО-ЛІТЕРАТУРНИХ ВЗАЄМИН
КІНЦЯ ХVІІІ — ХІХ СТОЛІТЬ: ПОЕТИКА, ТИПОЛОГІЯ**

10.01.07 – фольклористика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Матвійшин Володимир Григорович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
завідувач кафедри світової літератури
доктор філологічних наук, професор
Гарасим Ярослав Іванович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, декан філологічного факультету

Офіційні опоненти : доктор філологічних наук, професор,
старший науковий співробітник
Дмитренко Микола Костянтинович,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології імені М.Т. Рильського НАН України,
завідувач відділу фольклористики
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник
Козловський Віталій Іванович,
Інститут народознавства НАН України

Захист відбудеться „___” квітня 2013 року о „___” годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.13 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1.

Із дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано „___” березня 2013 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

С. М. Пилипчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтенсифікація міжкультурних контактів як невід’ємна ознака сучасного фольклорного й літературного простору актуалізує історико-порівняльні дослідження міжфольклорних та міжлітературних контекстів. Культурологічне спрямування компаративних студій утверджує ідею багатоманітності етнокультур та їх рівноправного співіснування, а також є ключем до розуміння чинників формування самототожності нації та її духовних здобутків. Це закономірно, „адже при визначенні національної специфіки не можна обійтись без порівняння її з словесністю інших народів” (І. Денисюк). Відтак, „осмислення національної своєрідності українського фольклору як явища світового” належить до „низки невідкладних завдань сучасної фольклористичної думки в Україні” (Я. Гарасим).

Українські вчені останньої третини XIX – XX ст. показали потрібність і логічність порівняльних фольклористичних студій української словесності у світовому контексті. Передусім, це М. Драгоманов (1841 – 1895), який вважав, що „порівняний дослід особливо доконечний щодо таких пісень, котрі ми думаємо, найкраще буде назвати бальядами”. Справді зіставлення „українських пісень із великоруськими, тай з инчими слов’янськими й західноєвропейськими повело би за собою вияснення як загальних, так і індивідуальних рисів української поезії й побуту”, увиразнило б „ступінь культурної стичности України з Заходом” (М. Драгоманов). Одне з перших визначень жанру фольклорної „бальяди”, яке М. Драгоманов сформулював у 1874 р., стало методологічною основою для цієї дисертаційної роботи, адже „ефектність сюжету” мандрівних пісень, їх психологізм дає підстави для типологічного розгляду українських і британських балад, а реалізм національних взірців – дослідження їхньої самотності.

Накопичений фольклорною баладою художній потенціал відіграв важливу роль для поступу британської й української літератури кінця XVIII — XIX ст. „Критичні паралелі” між баладою й авторською творчістю скеровують у „вивченні переходу нашої (британської – *О.К.*) поезії від середньовічного до сучасного стану” (Ф. Гуммер). Британська фольклорна структура долучилася до формування літературних жанрів історичної й ліро-епічної поеми, історичного роману (В. Жирмунський, А. Шамрай). У процесі еволюції української словесності у національній баладній структурі також відбулося переплетення міжнаціональних чинників і „своєрідне схрещення” фольклорно-літературних компонентів (Г. Нудьга). Доцільність студювання певних жанрових утворень як єдності фольклорно-літературного дискурсу, спільність окремих усних та писемних феноменів увиразнює й сучасний французький компаративіст Ц. Годоров, який пропонує відмовитися від опозиції між літературними та нелітературними жанрами на користь „типології дискурсів”.

Актуальність обраної теми зумовлено відсутністю комплексного аналізу жанру народної балади в контексті українсько-британських фольклор-

но-літературних взаємин кінця XVIII – XIX ст. Спроба такого вивчення створює необхідні передумови для вияскравлення у світовому контексті національної самобутності української усної та писемної словесності загалом та балади зокрема, окреслення сходжень українського та британського романтичного типу творчості означеного періоду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах наукової кафедральної теми „Літературний процес та творча індивідуальність письменника: компаративний та теоретико-літературний аспекти” (№ 0112U000597) та в межах наукової теми „Український фольклор та фольклористика XIX – XX століть у записах і дослідженнях” (№ 0110U003153) кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 3 від 27 березня 2012 р.).

Мета дисертації – порівняльний аналіз поезиї української та британської фольклорної балади, виявів фольклоризму й фольклоризації баладно-пісенної творчості українських та британських поетів-романтиків кінця XVIII – XIX ст., встановлення типології й самобутності української та британської народної й авторської балади, а також з'ясування британських фольклорних впливів у формуванні національної поезії періоду XIX ст.

Реалізація визначеної мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- осмислення досягнень і надбань українського та британського баладознавства XIX – XXI ст.;
- дослідження та зіставлення текстів українських та британських народних балад особистої, родинної, суспільної тематики;
- встановлення типології та самобутності фольклорної балади в українсько-британському контексті шляхом аналізу сюжетів, мотивів, образів, композиційно-стильових засобів;
- окреслення перегуків між окремими українськими та британськими, американськими різножанровими фольклорними формаціями;
- простеження феноменів фольклоризму й фольклоризації баладно-пісенної творчості українських та британських поетів романтичного типу творчості кінця XVIII – XIX ст.;
- з'ясування фактів творчого засвоєння українською літературою XIX ст. елементів британської фольклорної балади, а також епізодів з історії взаємин між Англією і Шотландією.

Об'єкт дослідження – українські та британські фольклорні балади в записах та публікаціях В. Антоновича й М. Драгоманова, Я. Головацького, О. Дея й А. Ясенчук, В. Вордсворта, Х. Сарджент і Дж. Кіттреджа, Т. Персі, В. Скотта, Ф. Чайлда, а також співанки-хроніки – С. Мишанича, щедрівки й

колядки – В. Антоновича й М. Драгоманова, В. Гнатюка, І. Денисюка, думи – Ф. Колесси, американські баладно-пісенні новотвори англійського походження – С. Шарпа, валійські фольклорні казки – Дж. Ріордана; поетичні та прозові твори українських та британських романтиків кінця XVIII – XIX ст., зокрема Р. Бернса, В. Блейка, В. Вордсворта, С. Колріджа, В. Скотта, Дж. Кітса, Л. Боровиковського, Т. Шевченка, М. Устияновича, О. Стороженка, Лесі Українки; російська та українські перекладні версії британської фольклорної балади № 26: „Два ворони” („The Twa Corbies”) О. Пушкіна, Л. Боровиковського, І. Франка, П. Грабовського; переспіви І. Франка варіантів № 20: „Жорстока мати” („The Cruel Mother”), № 26: „Два ворони” („The Twa Corbies”), № 26: „Три круки” („The Three Ravens”).

Предмет дослідження – особливості народної балади та фольклорно-літературної взаємодії на рівні баладної пісенності в українській та британській словесності, багатоступеневе засвоєння українською культурою елементів британської фольклорної балади.

Методи дослідження. Наукова реалізація завдань дисертаційної роботи передбачає використання порівняльно- та культурно-історичного, типологічного, текстологічного, генетичного методів аналізу, залежно від специфіки конкретного аналізованого словесного об'єкту. Усі явища вивчаються із урахуванням положення про взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ та доцільність їхнього вивчення в конкретно-історичних умовах.

Теоретико-методологічна основа дисертації – наукові праці українських та зарубіжних дослідників у царині національної та британської фольклористики, зокрема, баладознавства (Я. Гарасим, Ф. Гуммер, О. Дей, І. Денисюк, Г. Джеральд, М. Дмитренко, В. Ентвістл, М. Ільницький, Р. Кирчів, Ф. Кінне, Дж. Кітредж, Ф. Колесса, Т. Салига, І. Франко, Ф. Чайлд), дослідження в галузі фольклорно-літературних взаємин (В. Івашків, Т. Комаринець, М. Коцюбинська, М. Маклейн, Р. Марків, Г. Нудьга, В. Річі, Д. Робінсон, А. Шамрай), студії у сфері порівняльного літературознавства (І. Арндаренко, Р. Багрій, Р. Зорівчак, В. Матвіїшин, Д. Наливайко, С. Павличко) та перекладознавства (М. Зеров, М. Москаленко, М. Новикова), методологічні розвідки культурологів (М. Алексеев, М. Грушевський, М. Драгоманов, В. Жирмунський, М. Стеблін-Каменський).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українській фольклористиці здійснено спробу комплексного дослідження поезики й типології жанру народної балади в українсько-британському форматі з урахуванням літературних взаємин кінця XVIII – XIX ст. Простежено типологію жанротворчої стрижневості, певних принципів композиційної побудови, образності, прийомів словесного опису українських та британських баладних пісень, увиразнено їхню національну своєрідність. Виокремлено дослідження 10 сюжетних типів і 9 циклів баладних пісень. Проаналізовано в компаративному вимірі 6 українських сюжетних типів і 6 номерів британських балад особистої, родинної, суспільної тематики. Окреслено паралелі

між британською, американською та українською баладною пісенністю. З'ясовано типологічну розробку окремих мотивів та образів у баладно-пісенній творчості українських та британських поетів романтичного типу творчості кінця XVIII – XIX ст. на основі творчого опрацювання національної словесно-музичної традиції та іншомовних впливів. Показано фольклоризацію окремих поетичних творів українських та британських романтиків. Стверджуються окремі факти багатоступеневої рецепції українською літературою XIX ст. елементів фольклорної балади, фактів з історії Великобританії.

Теоретичне і практичне значення роботи. Теоретичне значення дослідження полягає в уявленні в українсько-британському контексті національної самотності фольклорної балади, в окресленні окремих типологічних перегуків між уснопоетичними жанрами й художнім доробком поетів-романтиків кінця XVIII – XIX ст., а також встановленні переходів елементів британського баладного фольклору та історії до рідної літератури XIX ст. Отже, висновки роботи можуть бути враховані при подальшому розгляді питань порівняльної фольклористики й літературознавства (курсові, бакалаврські, магістерські, дисертаційні роботи). Матеріали та результати дисертації можуть бути використані підчас розробки нормативних та спеціальних лекційних курсів, викладанні теорії та історії порівняльної фольклористики й компаративістики, зокрема у сфері українсько-британських фольклорно-літературних взаємин, для вищих навчальних закладів.

Особистий внесок здобувача: усі наукові положення та висновки дисертанта, викладені у рукописі, оприлюднено в наукових статтях та доповідях, є результатом самостійних пошуків. Використання досліджень та постулатів інших науковців підтверджені посиланнями на список літератури.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено і схвалено на засіданні кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 23 січня 2013 року).

Основні положення роботи представлено в доповідях на наукових форумах. Серед них: щорічні звітні наукові конференції викладачів та аспірантів кафедр світової літератури та англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2008-2012 рр., м. Івано-Франківськ), міжнародна наукова конференція „Мова і культура” імені професора Сергія Бурого (20-24 червня 2005 р., м. Київ), міжнародна наукова конференція «Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи» (25-26 травня 2006 р., м. Тернопіль), міжнародна наукова конференція „Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи” (24-25 квітня 2008 р., м. Тернопіль), всеукраїнська науково-теоретична конференція „Українська література в контексті світової літератури” (21-22 травня 2010 р., м. Одеса), український науковий конгрес дослідників зарубіжної літератури та культури „Світова література на перехресті культур та цивілізацій” (15-18 квітня 2011 р., м. Алушта), міжнародна наукова конференція „Українська літера-

тура в загальноєвропейському контексті” (10-11 травня 2011 р., м. Ужгород), міжнародна наукова конференція „Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики” (14-15 жовтня 2011 р., м. Кам’янець-Подільський).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 12 публікаціях, 10 з яких опубліковано у фахових виданнях ДАК України (одна з них у співавторстві).

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (*Розділ 1.* „Народна балада у компаративному вимірі”; *Розділ 2.* „Поетика і типологія української та британської фольклорної балади”; *Розділ 3.* „Рецепція народної балади в українській та британській літературах кінця XVIII – XIX століття”), висновків, списку використаних джерел (378 позиції, з них 69 англійською мовою) і додатків (57 сторінок). Загальний обсяг дисертації становить 294 сторінки, з них 193 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У „Вступі” обґрунтовано актуальність дослідження, сформульовано мету і завдання дисертації, визначено об’єкт та предмет дослідження, методи й теоретико-методологічну основу аналізу матеріалу, з’ясовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, подано відомості про їхню апробацію в доповідях на наукових форумах та публікаціях у фахових виданнях, а також обсяг і структуру роботи.

Перший розділ дисертації „Народна балада у компаративному вимірі” складається з двох підрозділів.

Підрозділ **1.1. „Історіографія вивчення жанру фольклорної балади”** є аналітичним оглядом наукової літератури, пов’язаної з історією вивчення народної баладної пісні в українсько-британському форматі упродовж XIX – XXI ст.

З’ясовано, що в другій половині XIX ст. українські та американські фольклористи, зокрема один із „найяскравіших фольклористів світу” (Я. Гарасим) М. Драгоманов (1841 – 1895) та Ф. Чайлд (1825 – 1896), започаткували й активно провадили академічні порівняльні студії баладознавчого характеру. Звернувши увагу на чималу кількість типологічно близьких українських і західних пісень, український культуролог вмістив до першої книги двотомника „Исторические песни малорусского народа” (1874) українські балади із помітними ознаками історичної епохи та їх варіанти з пісенності інших народів.

Вісім томів „Англійських і шотландських народних балад” (1857-1858), згодом п’ять томів і десять частин (1882-1898) за редакції американського науковця Ф. Чайлда стали „найбільш вичерпним корпусом англійського баладного матеріалу і значним прикладом компаративного вивчення літератури” (С. Вольф). Відбір і згромадження дослідником 305 номерів (1300 варіантів) баладних взірців британського фольклору в п’ятитомник,

укомплектація бібліотеки фольклору в Гарвардському університеті (близько 7000 одиниць) (Дж. Кітредж) закладали підвалини американської фольклористики. Важливо, що „завдяки зусиллям Чайлда і Кітреджа, Гарвард став центром літературознавчого дослідження фольклору у Північній Америці наприкінці XIX і початку XX ст. й на сьогодні залишається центром для компаративних студій по фольклору” (Р. Бейкер). На позначення традиційної народної балади Британії закріпився термін „балада Чайлда” від прізвища американського фольклориста (А. Фрідман).

Прикметно, що в листах до І. Франка за 1887, 1888, 1893 рр. М. Драгоманов писав про важливість праці американського вченого, без якої не можна було уже досліджувати мандрівні теми в українській фольклорній пісні і прозі. Продовжуючи започатковані М. Драгомановим порівняльні досліди національної пісні, українські науковці (М. Сумцов, О. Веселовський, К. Квітка) покликалися на збірник Ф. Чайлда, а І. Франко виділив його як „многочінне видання”. Американський філолог, аналізуючи вузлові моменти композиції, героїв і загальні місця британських баладних текстів, вказував на відповідні слов'янські сюжети.

Розвиваючи та поглиблюючи здобутки своїх попередників, з'ясовуючи ще не розроблені питання, увиразнюючи сутнісні характеристики жанру, відзначаючи процеси трансформації фольклорної балади внаслідок культурно-історичних зрушень та взаємин з іншими родами мистецтва, українські фольклористи другої половини XX ст. студіювали національну баладну пісню переважно в її взаєминах зі слов'янським фольклором. Англomовні дослідники розглядали жанр британської балади, враховуючи європейські та американські баладні паралелі.

„Найоб'ємніше й найглибше в Україні дослідження” (М. Дмитренко) „Українська народна балада” (1986) О. Дея, яке „вперше обліковує весь фонд баладної пісенності українського народу у вигляді відповідно класифікованої системи сюжетно-тематичних означень типів” (М. Дмитренко), охопило 288 сюжетів та понад 80 їхніх версій і супроводжувалося випуском двох томів академічного корпусу української балади (1986, 1987).

Активний розвиток українських гуманітарних дисциплін останніх десятиліть свідчить про посилений інтерес вітчизняних і білоруських фольклористів (О. Ганіч, М. Гримич, М. Дах, В. Козловський, Л. Семенюк, І. Сирко) до вивчення жанру національної балади. Серед дисертаційних робіт із фольклористики, в яких висвітлювалися окремі аспекти британської народної балади, слід виокремити „Порівняльне вивчення британських традиційних балад та американських місцевих балад” Ф. Кінне (Франкфурт-на-Майні, Німеччина, 1957), кандидатську дисертацію К. Багратіон-Мухранської „Фольклорні джерела творчості Р. Бернса та В. Скотта в контексті антиномії «історія-вигадка»” (2005). Проте окремого історико-порівняльного дослідження поезики й типології жанру фольклорної балади в українсько-британському

контексті ще не здійснено, а тому спроба до увиразнення загального та виокремлення національного є актуальною й на часі.

У підрозділі **1.2. „Фольклорна балада в системі жанрів української та британської уснопоетичної творчості (теоретичний аспект)“** здійснено спробу осмислення теоретичних питань баладознавства, зокрема процесів формування баладних мотивів та їх міжетнічного обміну, етимології терміну „балада“, наявних дефініцій і класифікацій тощо.

Розгляд та зіставлення теоретико-методологічних міркувань щодо української та британської уснопоетичної балади призводить до таких узагальнень. У слов'янському світі англо-шотландська народна балада є своєрідною візитівкою пісенного фольклору Великобританії. Національна балада займає близько 3-5 % української народнопоетичної творчості (С. Мишанич). Рання фіксація українських фольклорних балад „Дунаю, Дунаю, чему смутен течеш?“ („Стефан-воєвода“), „Пісня про козака Плахту“ („Козак і Кулина“) припадає на другу половину XVI – першу третину XVII ст., британського вірця № 23: „Іуда“ – XIII ст.

Певні відмінності простежуємо в класифікаціях української та британської балади. Так, згідно зі схемою, яку уклав Р. Кирчів, баладні пісні належать до пісенно-віршових жанрів позаобрядового фольклору. А. Фрідман вирізняє традиційну („балада Чайлда“) і периферійну балади (менестрельна, плакатна і літературна) Британії, Дж. Морейра – класичну, плакатну, місцеву американську і блюзову балади Західної Європи та обох Америк. Очевидно, що в наведених упорядкуваннях британської балади знайшли своє відображення соціально-історичний поступ суспільства, зміни потреб і смаків творців та реципієнтів фольклору, географія спілкування англومовних культур, які спричинили до повстання і побутування баладних різновидів.

Загалом, кожна національна література випромінює різнобарв'я й багатоманіття своєї мультикультуральності. У силу багатолітньої специфічної політизованості культури колишньої Британської імперії акцент робився, здебільшого на англійській та шотландській складовій британської балади. Дві третіх (180) із 305 номерів британських балад із колекції Ф. Чайлда належать до шотландської традиції (Е. Чемберс). Попри неподільність та цілісність баладні пісні Англії і Шотландії відрізняються способом виконання, тематикою і композицією, а також виявляють тіснішу контактено-генетичну спорідненість із французькою чи скандинавською традицією (В. Ентвістл). Третина зі збережених англійських і шотландських балад має схожі версії серед балад європейських народів, насамперед у Скандинавії (А. Фрідман).

На слов'янських землях взаємному збагаченню художніми засобами і мотивами, поширенню нових музичних інструментів сприяли мандрівні співці-музики з Візантії та Заходу за княжих часів Київської Русі (Ф. Колесса), „давні історичні контакти, багатовікова боротьба з турецькими завойовниками, міграція населення прикарпатських і придунайських країн“, невольничі ринки Туреччини (М. Гайдай), працумацький шлях „із варяг у греки“ (І. Де-

нисюк), „пастуша культура” вівчарів і скотарів Карпатського регіону (С. Мишанич), у західноєвропейських народів – хрестові походи XI – XIII ст. (Ф. Чайлд). Еміграція як різновид прямих зовнішніх контактів призвела до поширення жанру фольклорної балади за межами України і Великобританії.

Окремі тематичні, композиційно-художні прикмети українських співанок-хронік зближують їх із британськими менестрельними і плакатними баладами. Національні новини та балади американських лісорубів, здебільшого ірландського походження, розповідають про загибель робітників під час лісозаготівлі. Культура пастухів, а саме вівчарів Карпат і Прикарпаття, американських ковбоїв є значущою для збереження і творення фольклорної пісенності.

Другий розділ дисертації „**Поетика і типологія української та британської фольклорної балади**” складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі **2.1. „Основні сюжети, мотиви, образи фольклорних балад (сходження та самобутність)”** виокремлено сходження окремих сюжетів і мотивів, етнічних і зооморфних образів баладних пісень, що дає можливість виокремити автентичний стиль у змалюванні типологічно повсталих подій, з іншого боку, — самобутність і своєрідність культурної традиції, в яку врастають і трансформуються запозичені елементи.

Керуючись міркуваннями М. Гайдая, В. Гнатюка, О. Дея, Ф. Колесси, П. Лінтура, Г. Нудьги, Х. Сарджент та Дж. Кітреджа, Ф. Чайлда щодо міжнародного характеру національного баладного фонду, а також власними спостереженнями, виокремлено схожість 10 сюжетних типів і 9 циклів баладних пісень.

Цікаві тотожності й, водночас, розбіжності простежуються на ейдологічному рівні. Важливе місце в системі образів національного фольклору, загалом, та балади, зокрема, посідають образи турка і татарина. Притаманний і для британських текстів чоловічий персонаж турецької національності (Turk) характеризується типологічним до українського негативним трактуванням. Етнообраз „турок” виступає втіленням іновірця, ворожої сили, жорстокого тирана, який піддає тортурам християнина.

Зіставлення художньої репрезентації зооморфного образу коня в українських та британських баладах дає можливість говорити про особливу фольклорну естетизацію, поетичне замилювання приятельськими стосунками козака і коня в українських піснях. Активна й безпосередня участь поетично ушляхетненого „товариша вірньєного” в приватних і військових справах козака свідчить про поважне та почесне місце тваринного персонажа в просторі українського баладно-пісенного фольклору. У англо-шотландських баладах образ коня відіграє важливу, переважно утилітарну функцію, зазвичай не є антропоморфним, і лише в окремих вірцях (№ 37, 39, 43) позначений гіперболічно-казковими рисами.

Натомість британська балада вирізняється переважно приязним ставленням до образу мисливської собаки. Зооморфним персонажем часто є „гончак” й окремі його різновиди: „(степний) хорт”, „шукач”, „гончак на

олена”. Водночас, опрацювання календарно-обрядового мотиву полювання – сватання із хоргом притаманне й баладній пісні ”Підме ми на лови, лови, товаришу мій” (I – C-1).

Внаслідок смислової амбівалентності образ „пес” / „dog” має й негативне навантаження в текстах національної і британської усної балади й вживається на позначення вбивці, пліткуючих сусідів, ворога, представника іншої нації тощо.

„Аристократизм” як одна зі стильових домінант британської середньовічної балади (Ф. Кінне) зближує її з українською лицарсько-дружинною поезією. Етимологія українського „лицар” / „рицар” та англійського „knight” вказує на певну спорідненість походження іменників.

Підрозділ **2.2. „Балади про кохання і дошлюбні відносини”** скерований на розгляд українських та британських фольклорних балад особистої тематики.

Аналіз українських та британських фольклорних балад про кохання й дошлюбні взаємини на сюжетно-тематичному, композиційному, образному, стильовому рівнях свідчить про окремі типологічні перегуки між циклами й сюжетними типами обох фольклорних систем. Трагічна розв’язка українських балад сюжетного типу I – C-5: „старша сестра топить із заздрощів і ревнощів молодшу” та британської № 10: „Дві сестри” контрастує зі щасливою розв’язкою, комічно-гумористичним забарвленням українських балад сюжетного типу I – O-1: „хлопець прикидається мерцем, щоб мати коханой дозволила їй піти до церкви, де він і бере з нею шлюб («Живий мрець»)” та британських № 25: „Великі ночі біля тіла Вілли”, № 96: „Веселий яструб”.

В українських баладах сюжетного типу I – C-5 художнє змалювання вроди дівчини шляхом застосування поетичних контрастів, паралелізмів, епітетів викликає жаль за невинно загубленим молодим життям. Серед усталеної художньої формульності британської балади № 10С відзначено загальний зачин, а також багату палітру постійних епітетів.

Трансформація британської балади в американський новотвір „Дві сестри” проходила в напрямі редукування описових та фантастичних елементів, стягування сюжету від 28 до 12 строф, зміни світоглядних позицій учасників трагічної події.

На відміну від українських балад про суперництво двох сестер та американського новотвору, казковий мотив „чарівної арфи” розробляє британська № 10С: „Дві сестри”.

Принцип амебеино-кумулятивного конструювання простудійованих українських і британських фольклорних текстів втілюється в емоційно-зворушливих діалогах матері із сином, чергуванні питань і відповідей, градації за спорідненими предметами та заміщенні одних елементів іншими, прийомі відсилки, які збагачують і посилюють емоційність і динаміку уснопоетичного висловлювання, створюють своєрідний ритміко-мелодійний малюнок балад.

У підрозділі **2.3. „Відображення сімейних взаємин і конфліктів у художньому світі балади”** проведено аналіз і зіставлення сюжетно най-

багатших циклів українських балад сімейно-побутової тематики (відносини між подружжями, батьками і дітьми) (О. Дей) та відповідних британських взірців.

Побудова сюжетів національних балад про вивіряння родинної і подружньої вірності (П – В-1), гумористична тональність у зав'язці, розвитку дії та розв'язці зближує їх з англійським твором № 29: „Хлопчик і мантия”. Пісня „Ой умру я, каже, умру, буду ся дивити” прикметна розробкою мотивів удаваної смерті, вибору другої жінки, сирітства, любові матері до дітей. Позначена композиційно-стильовою довершеністю, інша балада „Ой умру я, умру, та буду дивиться” доповнюється естетичним змалюванням вивіряння членів родини. Своєрідність балади № 29: „Хлопчик і мантия”, одного із кращих взірців менестрельної творчості (Ф. Чайлд), полягає в розробці Артурівської тематики, опрацюванні мотивів „чудесних покажчиків”: жіночої мантиї, голови дикого кабана та рогу для вина.

Особливою етноестетикою відзначається цикл про взаємини матері та дорослих дітей (П – К), самотність якого полягає зокрема в оживленні та естетизації природи, багатстві пестливої лексики, яка створює високопоетичний образ матері – берегині.

Фантастичний опис смерті („*на прах розсипало*”), виокремлений в окремих національних баладах (П – К і П – Н), наявний і у фольклорних казках Вельсу.

Анімістичні уявлення про природу як живу істоту, замовляння й персоніфікація астральних світил та природних стихій (сонця, місяця і зорі, вітру і моря), звернення до них за допомогою, антропоморфність пташиних образів соловейка, зозулі покладено в основу українських балад „Ей, верх Бескида, верх зеленого” (П – К-6), „Манесенький соловейко, чом ти не щебечеш?”, „Ой у полі озеречко” (П – К-12) та британської № 79А: „Жінка з Ушерського джерела”, яка є одним із кращих взірців опрацювання демонологічних мотивів (Ф. Гуммер).

У підрозділі **2.4. „Відгомони соціального та історичного життя у баладі”** простежено яскраво виражену своєрідність тематичного наповнення українських та британських балад соціально-історичного спрямування, зіставлено англійську баладу та американську пісню англійського походження військової тематики, проведено типологічні паралелі між українськими народними баладами сюжетного типу III – F-13: „кінь – свідок і вісник смерті козака (воїна)” та британськими похоронними баладами.

Національна специфіка історичної пісні й балади полягає в „найточнішому збереженні історичної пам'яті народу” (В. Івашків), адже „урочисто-протяжні наспіви про козаків” змушують битися серце українського парубка давніми героїчними чуттями (П. Куліш), а від „хронікального” змалювання битви при Оттернбурзі (№ 161) „кров закипить у жилах будь-якого чоловіка” (Ф. Гуммер).

Значна кількість українських баладно-фольклорних сюжетів, яка була народжена в атмосфері боротьби із турецько-татарською навалою в XVI –

XVII ст., художньо віддзеркалює усі аспекти цього жахиття: полон цивільного і військового населення, військова боротьба козаків, їхня загибель і страта, потурчення українців, розпорошення родини та зустрічі невпізнаних родичів у полоні, продаж туркам сестри чи доньки, самогубство дівчини в полоні тощо. Балади, що оспівують „найбільш пам'ятні конфлікти двох доблесних націй” (В. Скотт), які відбувалися на кордонах Шотландії упродовж II – початку XVIII ст., розповідають про ворожнечу між англійцями й шотландцями, з одного боку, та між шотландськими кланами, з іншого. Британські балади про морські сутички, зокрема про піратство, відображають складні взаємини великих морських держав XVI – XVII ст., їхнє суперництво в боротьбі за панування на морі та суходолі. Морська тематика присутня і в українських баладах (I – D-5, I – G-6, I – J-3). Пригоди на морі, морські баталії є органічною частиною українських дум.

Український баладний фольклор увіковічнив „женців да й одбірних” „із золотими серпами”, за якими ідуть татари, „молодую Вкраїночку”, чия „коса з золотого волоса” „освітила” увесь світ і її поневолювачів, весняні збори козаків у похід („А по шляхах маки цвітуть. / То ж не маки червоненькі— / То козаки молоденькі / Битим шляхом у Крим ідуть”), самоорганізацію цивільного населення для несення варту в Чорному Лісі, козаків Байду і Морозенка, Овраменка і Супруна тощо; британські баладні пісні – лондонських купців, які скаржаться „шляхетному королю Генрі VIII” на те, що шотландський пірат Ендрю Бартон зупинив усю навігацію на морі (№ 167), вторгнення шотландських баронів і лицарів на територію Нортумбрії та англійських – до Шотландії (№ 161, 162), переодягнутого у „згорбленого селянина” шотландця Вільяма Воллеса, Томаса Кромвеля – міністра Генрі VIII (№ 171), короля Шотландії Джеймса й англійський „танець морріс” (№ 168) тощо.

У діяхронії зіставлено „найкоротшу і найбільш традиційну за своєю тональністю” (Ф. Гуммер) англійську батальну баладу № 168А: „Поле Флоддену” та американську пісню англійського походження „Солдат-повстанець” й, зокрема, зображення бойових дій у душі фольклорної стилістики.

Українські уснопоетичні твори про смерть козака в степу (III – F-13) й британські похоронні балади про загибель лицаря відзначаються розробкою типологічно схожих сюжетів, просякнуті голосільним мелосом та особливими жалощами. Українські пісні зосереджуються на описі смерті козака, вірності його „чудесного коня” та розмові антропоморфного персонажа із родиною козака. Натомість у центрі зображення № 210: „Вродливець Джеймс Кемпбелл” – кінь із порожнім сідлом, убита горем родина, ламентатії щодо незавершених господарських справ лицаря чи його осиротілої дружини. Евфемізація в побудові таких текстів виявляється в застосуванні метонімії (українські й британські пісні) та еліпсу (британські балади).

Третій розділ дисертації „Рецепція народної балади в українській та британській літературах кінця XVIII – XIX століття” складається з трьох підрозділів.

Підрозділ **3.1. „Роль фольклору у становленні української та британської літератури кінця XVIII – XIX ст.”** присвячений розгляду теоретико-методологічних постулатів українських та англомовних науковців XIX – XXI ст. щодо процесів перманентного діалогу фольклору і літератури, особливостей входження баладного фольклору до української та британської літературної систем.

Починаючи з XIX ст., питання входження національного та іншомовного фольклору до літературної системи загалом та роль народної балади у становленні сучасної поезії зокрема посідає одне з чільних місць у наукових студіях українських та англомовних культурологів.

Романтичне захоплення національними витоками та самобутністю інших народів, активізація фольклорно-етнографічної діяльності, відродження, збереження й утвердження рідної мови, історії, літератури та етнічної окремішності, а також містифікації, авторське продовження уснопоетичних традицій у переспівах і переробках, стилізаціях і наслідуваннях – закономірний та органічний етап формування націй, їх поетів та літератури кінця XVIII – XIX ст.

Літературно-мистецькі цінності, створені британськими та українськими поетами-романтиками кінця XVIII – XIX ст., становлять багатий емпіричний матеріал для дослідження дискурсу фольклору, фольклоризму і фольклоризації.

У підрозділі **3.2. „Фольклоризм і фольклоризація баладно-пісенної творчості українських та британських поетів романтичного типу творчості кінця XVIII – XIX ст.”** простежено міжнаціональні усно-словесні взаємини на рівні пісенності, увагу приділено пісням літературного походження та типологічній розробці окремих мотивів і образів у доробку українських і британських поетів-романтиків, проаналізовано баладно-фольклорні витоки рослинного образу „терен” („дерен”) / „thorn”.

Процеси міжетнічних фольклорно-літературних взаємин у баладно-пісенних жанрах відбувалися в європейській словесності ще до романтичного періоду на зламі XVIII – XIX ст. Важливу роль у поширенні пісенної культури в іншомовних середовищах відігравали військові інституції, зокрема завдяки спільним операціям дніпровських і донських козаків, до останніх перейшла українська балада про Стефана-воеводу (І. Франко). Етимологія англійського сленгізму „грінго” („gringo”) пов’язана з пісенним репертуаром військовослужбовців періоду американо-мексиканської війни (1846-1848).

Фольклорна словесна й музична традиція відіграли важливу роль у формуванні баладно-пісенної творчості британських й українських поетів романтичного типу творчості кінця XVIII – XIX ст., що значною мірою призвело до явища фольклоризації їхніх поезій. Так, лейтмотивом пісень літературного походження Р. Бернса „Моє серце в Верховині” (1789) та М. Устияновича „Верховинець” (1853) є любов шотландських верховинців та українських гуцулів до рідного краю. Один із неофіційних гімнів Шотландії – поема Р. Бернса „Заклик Роберта Брюса до війська перед Беннок-

бернською битвою” (1793). До цієї події з історії Великобританії звернулася Леся Українка в поезії „Роберт Брюс, король шотландський. Шотландська легенда” (1893). „Передмова” до поеми „Мільтон” (1809) В. Блейка є частиною сучасного науково-культурного простору Англії, функціонує в якості одного з неофіційних гімнів Англії, який супроводжував шлюбну церемонію принца Вільяма і Кетрін Міддлтон 29 квітня 2011 р.

Баладно-пісенний доробок британських й українських поетів-романтиків засвідчує інтерес митців до розробки мотиву дівочого гадання на заміжжя (Р. Бернс, Дж. Кітс, Л. Боровиковський), мотиву дітозгубництва (В. Вордсворт, Т. Шевченко), образу Вічного Блукальця (С. Колрідж, Т. Шевченко, О. Стороженко). Трагедія сім’ї крізь призму історичних подій стала об’єктом художнього малювання преромантика Р. Бернса та романтика М. Устияновича. Мотиви гельських ламентаций опрацьовують Р. Бернс і В. Скотт.

У баладі „Маруся” (1829) Л. Боровиковського дівчата гадають на Новий рік, у британських авторських баладах – на день святого Валентина (14 лютого), у переддень Дня Всіх Святих „Хелловін” (31 жовтня), а також напередодні дня святої Агнеси (21 січня).

Рослинний образ „терен” („дерен”) / „thorn”, який є невід’ємною складовою писемної словесності, має свої витoki у фольклорній, зокрема баладній пісенності, де він виступає символом страждань матері під час народження позашлюбної дитини й дітозгубництва. Даний фітоморфний образ зафіксований в уснопоетичних українських баладах П – А-1: „сватання сина до матері і брата до сестри” (9 із 23 у збірнику „Балади. Родинно-побутові стосунки” (1988)), у шотландській народній баладі із нотатника В. Вордсворта, у баладі №20: „Жорстока мати” (8 пісень із 13 у першому томі, першій частині збірки балад Ф. Чайлда (1882)). Цікаво, що іменники „терен” і „thorn” виявляють спорідненість із давньоіндійським „tṛṇam” / „tṛṇa” й давньверхньонімецьким „dorn”, „thorn”.

Взаємини української культури з британською, зокрема шотландською усною і писемною словесністю, виявляються в оригінальній творчості українських поетів ХІХ ст. Через різномовні відтворення Г.-А. Бюргера, В. Скотта, В. Жуковського, Л. Боровиковського, М. Костомарова тощо німецька, британська, російська, українська літератури засвоюють у трансформованому вигляді не лише популярний сюжет про мертвого коханця, а й окремі образи, мотиви, стиль шотландської балади № 77: „Привид милого Вільяма” з „Реліквій” Т. Персі. Через творче наслідування „Прощальної пісні Чайльд Гарольда” (1812) Дж. Байрона настроєвість шотландської балади № 195: „Останнє прощавай лорда Максвелла” з „Менестрельних балад” В. Скотта відлунує в українській поезії.

У підрозділі **3.3. „Перспективи дослідження жанру фольклорної балади у контексті українсько-британських фольклорно-літературних взаємин (переклад)”** йдеться про міжнаціональну багатоступеневу рецепцію

українською літературою XIX ст. шотландської фольклорної балади № 26: „Два ворони” із „Менестрельних балад” В. Скотта, проведено зіставний аналіз цього народного взірця з перекладом-переробкою О. Пушкіна.

Тлумачна, як і фольклорно-етнографічна діяльність – невід’ємна і органічна риса творчості українських і британських митців кінця XVIII – XIX ст., яка дозволяла їм глибше пізнавати і вивчати національну культуру власного народу й здобутки націй світу, створювала передумови для тягlosti традицій у спільному мистецькому просторі. Упродовж XIX ст. постійний інтерес українських митців до поезії О. Пушкіна „Ворон до ворона летить” („Шотландська пісня”) (1829) виявився в перекладах. Л. Боровиковський, І. Франко, П. Грабовський передають українською мовою творчу трансформацію російського поета, важливою підвалиною для якої став французький переклад М. Арто (M. Artaud) „Менестрельних балад” В. Скотта. У силу причин позалітературного характеру, аналізуючи тему „Пушкін і Україна”, українські літературознавці доби Радянського Союзу зупинялися переважно на україно-російських взаєминах, тим самим закріплюючи за О. Пушкіним своєрідне авторство здійсненого ним перекладу-переробки й не розглядали ширшого міжнародного контексту українсько-британських фольклорно-літературних взаємин.

Зіставний аналіз шотландської фольклорної балади № 26: „Два ворони” з „Менестрельних балад” В. Скотта та „Шотландської пісні” (1829) О. Пушкіна показує, що під пером російського перекладача виникла певна детективна сюжетна лінія, відсутня в народному першотворі. Відповідно й українські поети наслідували російського поета. За традиційним методом перекладу-переспіву українські перекладачі наклали на шотландсько-російський колорит фольклорної балади № 26: „Два ворони” український. „Послугуючись світовим досвідом, українська література залишалась глибоко національною, запозичуючи водночас найкращі літературні надбання європейських сучасників, збагачувала і їх своїми унікальними здобутками” (В. Матвішин).

У „**Висновках**” викладено основні результати роботи.

У другій половині XIX ст. українські та американські фольклористи, зокрема М. Драгоманов (1841 – 1895) та Ф. Чайлд (1825 – 1896), започаткували й активно провадили наукові пошуки в царині порівняльного баладознавства. Публікація Ф. Чайлда 305 номерів англійських і шотландських народних балад та 1300 їх варіантів (180 з яких закорінені в шотландську культуру) заклала початки американської порівняльної фольклористики. Сюжетно-тематичний каталог української балади, який уклав О. Дей, охоплює 288 сюжетів та понад 80 їх версій.

Просякнута духом „жанру-мандрівника” українська балада є відбитком і носієм слов’янської автохтонної культури і ментальності, історії й укладу життя. Еволюція британської балади позначена тіснішими контактами із фольклорною та писемною культурою скандинавських, германо-ро-

манських народів. Якщо у слов'янському світі британська народна балада є своєрідною візитівкою пісенного фольклору Великобританії, то національна балада займає близько 3-5 % української народнопоетичної творчості. Рання фіксація українських фольклорних балад датується другою половиною XVI – першою третинною XVII ст., британських – XIII ст.

Певні відмінності простежуються в класифікації національної та британської балади. Так, згідно зі схемою, яку уклав Р. Кирчів, баладні пісні належать до пісенно-віршових жанрів українського позаобрядового фольклору. Вирізнення А. Фрідманом традиційної „балади Чайлда” і периферійних різновидів балади, Дж. Морейрою – класичної, плакатної, місцевої американської і блюзової балади Західної Європи й обох Америк відображає соціально-історичний і культурний поступ Об'єднаного Королівства, географію спілкування англомовних культур.

Окреслено такі міжжанрові паралелі національного, британського та американського баладно-пісенного фольклору: українська співанка-хроніка та британська менестрельна і плакатна балада; фольклорна пісенність українських вівчарів Карпат та американських ковбоїв-пастухів; карпатські співанки про загибель робітників під час лісозаготівлі та балади американських лісорубів, здебільшого ірландського походження. „Аристократизм” британської середньовічної балади притаманний і для пісенних реліктів давнього пласту українського фольклору.

На рівні сюжетів і мотивів виокремлено сходження 10 сюжетних типів і 9 циклів баладних пісень. Типологічні перегуки між циклами й сюжетними типами притаманні, насамперед, для особистої і сімейної сфери. Балади соціально-історичної тематики характеризуються яскраво вираженою самобутністю та своєрідністю. Важлива кількість українських баладно-фольклорних сюжетів народжена в атмосфері боротьби з турецько-татарською навалюю у XVI – XVII ст., британських взірців – збройних конфліктів на помежів'ї Англії і Шотландії упродовж XIII – початку XVIII ст.

Проаналізовано 6 українських сюжетних типів й 6 номерів британських балад, які виявляють типологічні сходження на рівні сюжетів і мотивів. Поруч із переважно трагічною баладною розв'язкою, окремим українським та британським баладам притаманна щаслива кінцівка й комічно-гумористичне забарвлення. Поетика голосіння й балади зливаються у єдине ціле в піснях про смерть сторожового козака в степу (III – F-13) та у британських похоронних баладах про загибель лицаря (№ 210).

Зіставлення двох британських фольклорних балад і двох американських новотворів англійського походження засвідчує тенденцію руху від середньовічного (аристократичного, романтичного, фантастичного) до сучасного (демократичного, реалістичного) баладного стилю.

Типологія українських та британських баладних пісень виявляється в жанротворчій стрижневісті (трагізм, драматизм, внутрішній психологізм), особливостях композиційної побудови (об'єктивно-безстороннє, динамічне,

ущільнене розгортання сюжету, амебейно-кумулятивне конструювання текстів, прийом відсилки, система повторів), образності (негативна конотація етнообразу турка, звеличення образу матері, етноестетизація взаємин матері і дорослого сина, рослинний символ дітозгубництва „терен” („дерен”) / „thorn”), зображально-виражальних засобів (метонімія).

Національна своєрідність української балади увиразнюється, передусім, у животворенні природи і поетичному ушляхетненні тваринного символу коня, фольклорній стилістиці, зокрема зменшувально-пестливій лексиці. Національна специфіка британської балади полягає в позитивному трактуванні зооморфного образу собаки, вказівці на породи мисливських собак, застосуванні еліпсису. Зооморфний персонаж „пес” / „dog” має негативне навантаження в текстах національної і британської усної балади. Еліптичні кінцівки похоронних балад змальовують горе овдовілих жінок в емоційно стриманій манері.

У проаналізованих українських та британських фольклорних текстах виокремлено такі чудесні мотиви: 1) „чудесні помічники”; 2) „герої наділені чудесними прикметами”; 3) „чудесна дудка й інші чудесні свідки та обвинувачі вчиненого злочину”; 4) „чудесні покажчики”; 5) „космічні сили” та образи природних стихій; 6) „метаморфози”. Також вирізняємо мотив „розсіпання людини в порох” і демонологічні мотиви.

Літературно-мистецькі цінності, створені британськими та українськими поетами-романтиками кінця XVIII – XIX ст., становлять багатий емпіричний матеріал для дослідження дискурсу фольклору, фольклоризму й фольклоризації. Свідченням тягlosti процесів фольклорно-літературного кровообігу є пісні літературного походження Р. Бернса, В. Блейка, Дж. Байрона, М. Устияновича. Типологічна розробка проаналізованих мотивів і образів відбувається шляхом художньої трансформації й переосмислення національної баладної, легендарної й історичної тематики, повір'їв, скомплікованих „готикою” балад Г.-А. Бюргера і Т. Персі, та впливом мотиву подорожі.

Водночас, зв'язки української культури із британською, зокрема, шотландською усною і писемною словесністю виявляються в переспівах та оригінальній творчості національних поетів XIX ст. У процесі міжнаціональної багатоступеневої рецесії шляхом контактних синхронних та несинхронних зв'язків українська література XIX ст. творчо засвоює фольклорну матрицю окремих шотландських балад (№ 26, 77, 195), переплавляючи їхні мотиви і сюжети, образність і настроєвість, зберігаючи притаманну для себе самотність і своєрідність.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Карбашевська О. Староанглійські балади в художній інтерпретації Івана Франка / О. Карбашевська // Вісник Прикарпатського університету. [Філологія, 2000. Випуск V / голова редакційної колегії: В.Г. Матвійшин]. – 2000. – С. 185-192.

2. Карбашевська О. Генеза драми Вільяма Шекспіра „Венеціанський купець” та її рецепція Іваном Франком / О. Карбашевська // Сучасний погляд на літературу: [Збірник наукових праць. Випуск 8 / відповідальний редактор: П.П. Хропко]. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. — С. 58-65.

3. Карбашевська О. Етномовний зміст фантастичних та містичних мотивів народних шотландських балад Середньовіччя / О. Карбашевська, Я. Бистров // Мова і культура. [Науковий щорічний журнал. Випуск 8. Том VI. Частина 2. Художня література в контексті культури / головний редактор: Д. С. Бураго]. — К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. — С. 36-41.

4. Карбашевська О. Художня своєрідність циклу балад про Робін Гуда / О. Карбашевська // Вісник Прикарпатського національного університету. [Філологія. Випуск IX-X (2004-2005 рр.) / голова редакційної колегії: В.Г. Матвійшин]. — 2005. — С. 45-53.

5. Карбашевська О. Ієрархія жанрів у британській літературі XII-XV століть: еволюція розвитку у мовно-історичному контексті / О. Карбашевська // Сучасні дослідження з іноземної філології. [Збірник наукових праць]. — Випуск 7 / [відповідальний редактор: М.П. Фабіан]. — Ужгород: ТОВ «Папірус-Ф», 2009. — С. 504-517.

6. Карбашевська О. Генеза української та британської народної балади в європейському контексті / О. Карбашевська // Історико-літературний журнал 18'2010 / [відповідальний редактор: Малютіна Н.М.]. — Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2010. — С. 335-343.

7. Карбашевська О. Поетика патріотичної пісні гірських мешканців (на матеріалі поетичних творів „Czerwony pas, za pasem broń” Юзефа Коженювського, „Верховинець” Миколи Устияновича та „My Heart's in the Highlands” Роберта Бернса) / О. Карбашевська // Науковий вісник Ужгородського університету, 2011 [Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 26 / відповідальний редактор: В.В. Барчан]. — 2011. — С. 56-60.

8. Карбашевська О. Українські та британські народні балади про смерть воїна на полі бою: поетика та літературна рецепція / О. Карбашевська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: [Філологічні науки. Випуск 27 / відповідальний редактор: Л.М. Марчук]. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. — С. 116-120.

9. Карбашевська О. Від балади народної до балади літературної: дифузія жанрів / О. Карбашевська // Світова література на перехресті культур і цивілізацій. [Збірник наукових праць. Випуск 4 / відповідальний редактор серії: Н.А. Іщенко]. — Сімферополь: Кримський Архів, 2012. — С. 133-138.

10. Карбашевська О. Типологія художнього зображення ламентативної фольклорної балади: українсько-британський контекст / О. Карбашевська // Вісник Прикарпатського національного університету. [Філологія. Випуск 38-39 / голова редакційної колегії: С.І. Хороб]. — 2013. — С. 337-345.

Додаткові публікації:

1. Карбашевська О. Британська народна балада у світовому контексті / О. Карбашевська // Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи: [Тези доповідей міжнародної наукової конференції, присвяченої 40-річчю Тернопільського державного економічного університету, 25-26 травня 2006 року]. – С. 132-133.

2. Карбашевська О. Слов'янські та англійські героїчні пісні: зіставний аспект / О. Карбашевська // Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи. [Тези доповідей другої Міжнародної наукової конференції, Тернопіль, ТНЕУ, 24-25 квітня 2008 року]. – Тернопіль: ТзОВ "Терно-Граф", 2008. – С. 111-113.

АНОТАЦІЯ

Карбашевська О.В. Народна балада в контексті українсько-британських фольклорно-літературних взаємин кінця XVIII – XIX століть: поетика, типологія . – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.07 – фольклористика. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2013.

Дисертація є першою спробою в українській фольклористиці комплексного дослідження поетики й типології народної балади в українсько-британському форматі з урахуванням літературних взаємин кінця XVIII – XIX ст. У роботі на основі порівняльного розгляду поетики української та британської фольклорної балади, виявив фольклоризму й фольклоризації баладно-пісенної творчості українських та британських поетів-романтиків кінця XVIII – XIX ст. встановлено типологію й самотність української та британської народної й авторської балади. Окреслено перегуки між українським, британським, американським баладно-пісенним фольклором. З'ясовано британські фольклорні впливи у формуванні української поезії періоду XIX ст.

Ключові слова: народна балада, українсько-британські взаємини, поетика, типологія, національна самотність, фольклорно-літературна взаємодія, романтизм, рецепція.

АННОТАЦІЯ

Карбашевская О.В. Народная баллада в контексте украинско-британских фольклорно-литературных взаимоотношений конца XVIII – XIX столетий: поэтика, типология . – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.07 – фольклористика. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2013.

Диссертация является первой попыткой в украинской фольклористике комплексного исследования поэтики и типологии народной баллады в украинско-британском формате с учетом литературных взаимоотношений конца XVIII – XIX ст. В работе на основе сравнительного рассмотрения поэтики украинской и британской фольклорной баллады, проявлений фольклоризма и фольклоризации балладно-песенного творчества украинских и британских поэтов-романтиков конца XVIII – XIX ст. установлено типологию и своеобразие украинской и британской народной и авторской баллады. Определены параллели между украинским, британским, американским балладно-песенным фольклором. Установлены британские фольклорные влияния на формирование украинской поэзии периода XIX ст.

Ключевые слова: народная баллада, украинско-британские взаимоотношения, поэтика, типология, национальная самобытность, фольклорно-литературное взаимодействие, романтизм, рецепция.

SUMMARY

Oksana Karbashevska. Folk Ballad in the Context of Ukrainian-British Folklore-Literature Interrelations of the End of the XVIIIth – XIXth Centuries: Poetics, Typology. – Manuscript.

Thesis for a Scholarly Degree of Candidate of Philology in speciality 10.01.07 – folkloristics. – Ivan Franko National University of L'viv. – L'viv, 2013.

In Ukrainian folkloristics this thesis is the first attempt of complex research of poetics and typology of the popular ballad in Ukrainian-British format with consideration of literature interrelations of the end of the XVIIIth – XIXth centuries. In the work on the ground of comparative assessment of poetics of Ukrainian and British folk ballad, manifestations of folklorism and folklorisation of ballad songs of Ukrainian and British poets of the romantic type of creativity of the end of the XVIIIth – XIXth centuries, typology and uniqueness of Ukrainian and British folk and literary ballad are established. Parallels among Ukrainian, British, American ballad-singing lore are outlined. British folk influences on the formation of Ukrainian poetry of the XIXth century are ascertained.

Typology of Ukrainian and British ballad songs reveals in genre-creating core (tragic situation, dramatic effect, inner psychologism), peculiarities of composition structure (objective and impartial, dynamic, dense involvement of the plot, cumulative construction of texts, repetitions), imagery (negative connotation of the ethnic image „Turk”, glorification of the image of Mother, ethnic aestheticism of relations of mother and her adult son, floral symbol of child-murder „тепен” („дерен”) / „thorn”), rhetoric devices (metonymy).

National uniqueness of the Ukrainian ballad reveals itself, first and foremost, in making the nature alive and animal symbol „horse” – poetically aristocratic, folklore stylistics, in particular diminishing and caressing vocabulary.

National uniqueness of the British ballad results in positive treatment of zoomorphic image „hound” and indication of the hunting breeds, use of ellipsis. Animal character „pec” / „dog” has a negative meaning in texts of Ukrainian and British oral ballad. Elliptical endings of funeral ballads depict grief of widowed women in an emotionally constrained manner.

Songs of literature origin by R. Burns, W. Blake, G. Byron, M. Ustyianovych prove permanency of folklore-literature circulation.

Ballad-song heritage of Ukrainian and British poets of the romantic type of creativity of the end of the XVIIIth – XIXth centuries shows their interest in developing the following motives: girls’ practice of rituals in order to discover their future husbands (R. Burns, J. Keats, L. Borovykovs’kyi), childmurder (W. Wordsworth, T. Shevchenko), image of the Wandering Jew (S. Coleridge, T. Shevchenko, O. Storozhenko). Family tragedy through historic events became the object of belles-lettres description by pre-romantic poet R. Burns and romantic poet M. Ustyianovych.

Interrelations of the Ukrainian culture with the British one, especially Scottish oral and written lore, are traced in free translations and original works of Ukrainian poets of the XIXth century. Being a recipient and preserving its inherent national uniqueness Ukrainian literature creatively absorbs folk matrix of Scottish ballads № 77: „Sweet William’s Ghost” from „Reliques” (1765) by T. Percy, № 195: „Lord Maxwell’s Goodnight” and № 26: „The Twa Corbies” from „Minstrely” (1802-1803) by W. Scott. Lesia Ukrainka wrote a poem „Robert Bruce, the King of Scotland. Scottish Legend” (1893).

Key words: folk ballad, Ukrainian-British interrelations, poetics, typology, national uniqueness, folklore-literature interrelation, romanticism, reception.

Підписано до друку 15.03.2013. Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 37. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>